

A LIVING FACTORY

Herwaardering van de Nederlandse kabelfabriek tot een plek voor wonen, werken en vrijetijdsbesteding

P4 Reflectie

RMIT Graduation Studio

Paul van der Weijden

1186086

p.vanderweijden@student.tudelft.nl

Mentoren

W. Willers

Architectuur

Y.J. Cuperus

Bouwtechniek

Gecommitteerde

D. Vitner

RMIT

De sectie RMIT heeft als doel het bevorderen van multidisciplinair onderzoek, onderwijs en kennisuitwisseling op het gebied van transformatie van de bestaande gebouwde omgeving. De focus van RMIT ligt bij het historisch bewustzijn van continuïteit en verandering in de architectuur en het bouwen, of het nu gebouwen, gebouwensembles of stedelijke territoria betreft. Het behoud van het bestaande en de transformatie ervan is meer en meer een noodzaak aan het worden, met een sociale, economische en culturele relevantie, aangezien de conservering, restauratie, renovatie en transformatie van bestaande gebouwen tegenwoordig circa tweederde van de totale activiteit van architecten betreft. Bij ingrepen in bestaande structuren is het de taak van ontwerpers om nieuwe ideeën te ontwikkelen met respect voor wat waardevol is.

Project

Het onderwerp van mijn afstudeeropdracht is de transformatie van de fabriekshallen van de voormalige Nederlandse Kabelfabriek, gelegen op het Delftse industrieterrein Schieoevers. Aanvankelijk lag dit gebied afgezonderd van de rest van Delft, tegenwoordig wordt het echter ingeklemd door woonwijken en de universiteitswijk en vormt het een wig in de structuur van stad. Door aangescherpte milieueisen en de veranderde stedelijke situatie is het ruimtelijk en economisch verouderd, wat er toe heeft geleid dat een aanzienlijk deel van de industrie is vertrokken. Leegstand en verpaupering liggen hierdoor op de loer, waartoe de gemeente heeft besloten dit gebied aan te wijzen voor herbestemming. Voor de oude fabriekshallen in het gebied zal in de nieuwe situatie geen plaats meer zijn, hierdoor zal het kenmerkende industriële karakter van dit gebied grotendeels verdwijnen. Een gebrek aan financiële middelen heeft er toe geleid dat plannen hiervoor vooralsnog niet zullen worden uitgevoerd.

Het gebied Schieoevers staat niet op zichzelf. Volgens de Algemene Rekenkamer was in 2010 ongeveer 1 op de 3 Nederlandse bedrijventerreinen verouderd, in totaal ca. 18.000 hectare. Door de crisis is de beoogde herstructurering van deze terreinen de afgelopen jaren niet of nauwelijks van de grond gekomen, waardoor de herwaardering van deze gebieden in de komende jaren een belangrijke opgave zal blijven.

De opdracht bestaat uit het herontwikkeling van het gebied Schieoevers van een post-industrieel gebied naar een leefbare en levendige woon-/werkomgeving. De voormalige kabelfabriek vormt hierin het centrum en startpunt voor een stedelijke transformatie strategie, die het gebied een betere aansluiting met de omliggende stadsdelen moet geven en het Delfts industrieel erfgoed een plaats weet te geven in deze nieuwe situatie.

Het doel is te onderzoeken hoe een verouderd industrieterrein als Schieoevers kan worden geherwaardeerd met behoud van gebiedskenmerkende elementen en geïntegreerd in de bestaande stedelijke context en structuur van Delft. Hierbij heb ik geprobeerd een balans te vinden met de bestaande plannen voor het gebied zoals deze door de gemeente zijn geformuleerd. Dit heeft geresulteerd in een nieuw programma voor de kabelfabriek, waarin de fabriekshallen worden getransformeerd tot een incubator voor start-ups in de creatieve sector, gecombineerd met starterswoningen en ondersteunende functies die het gebied aantrekkelijker maken voor bewoners en bezoekers.

Onderzoek

Bij aanvang van het project binnen RMIT ontbrak het mij in eerste instantie aan een duidelijke ontwerpmethodiek. Dit komt grotendeels voort uit het moeizame proces dat vooraf ging aan mijn overstap van Dwelling naar RMIT. Ik had hierin na verloop van tijd geen duidelijk ontwerpdoel meer voor ogen, maar wel veel onderzocht en geproduceerd. Aanvankelijk probeerde ik dan ook vooral te bepalen welke delen bruikbaar konden zijn voor het verdere verloop van het project binnen RMIT, zonder mijn benadering ervan (of gebrek daaraan) tegen het licht te houden, met als gevolg een verwaterde methodiek en niet eenduidig concept. Na verloop van tijd kwam ik tot de conclusie dat het waarschijnlijk beter was het ontwerpproces grotendeels weer vanaf nul te doorlopen en waar mogelijk gedaan werk te hergebruiken, maar dat dit niet langer de basis vormde waarop ik zou voortborduren. Achteraf gezien ben ik de eerste maanden bij RMIT dan ook vooral bezig geweest met het loslaten van bestaande ideeën en het herdefiniëren van mijn onderzoeksvragen en ontwerpmethodiek.

Uiteindelijk spitste het onderzoek zich toe op drie hoofdthema's:

- de transformatie en integratie van Schieoevers binnen de stedelijk structuur van Delft;
- hoe kan een bestaand gebouw met een industriële uitstraling en structuur, maar zonder duidelijke esthetische waarde een plaats krijgen in stedelijke herontwikkeling;
- hoe om te gaan met de grote, abstracte schaal van de kabelfabriek en op welke wijze deze in een prettige woon/werkomgeving kan worden getransformeerd.

Methodiek

In de beginfase van het proces heb ik mij vooral verdiept in het gebied Schieoevers en de directe omgeving. Op basis van onderzoek naar onder meer de verkeersstromen, gebiedsidentiteit, relaties binnen de stedelijke structuur van Delft en de schaal van het gebied, was ik in staat de belangrijkste gebiedskenmerken te formuleren. Op basis van deze kenmerken en de programmatische wensen van de gemeente Delft heb ik een transformatieplan voor het gebied ontwikkeld, waarin het gebied opengesteld wordt en beter verbonden met de rest van Delft, met behoud van de kenmerkende elementen, schaal en structuur van Schieoevers.

Vervolgens ben ik mij meer gaan richten op het gebouw van de kabelfabriek zelf. Om tot een transformatieprincipe te komen, was het noodzakelijk een analyse van het gebouw te maken en benaderingshouding te bepalen: wat is waardevol aan het gebouw en hoe sluit het nieuwe ontwerp hierop aan. Hierin heb ik mij laten leiden door het onderzoek van Stewart Brand naar wat hij *Low Road* gebouwen noemt: gebouwen die hun waarde niet ontleen aan hun esthetiek, maar aan het feit dat ze functioneel zijn en zich relatief eenvoudig laten aanpassen als de functie daarom vraagt.¹ Naar mijn mening is dit de essentie van de Kabelfabriek en ander industrieel erfgoed dat geen monumentale waarde heeft, maar wel een duidelijke invloed heeft gehad in de stedelijke ontwikkeling van een gebied. Dit zijn vaak interessante objecten die in hun huidige vorm of schaal moeilijk zijn her te bestemmen. Volgens Brand is het niet noodzakelijk deze bouwwerken zoveel mogelijk intact te houden, maar behoort het openbreken en doen van rigoureuze aanpassingen aan deze gebouwen juist tot hun aard en waarde.

¹ Stewart Brand, *How Buildings Learn* (New York, Viking Penguin, 1994), p.24-33

Op basis van deze benadering en het onderzoeken van precedents, ben ik gekomen tot een transformatieprincipe en ruimtelijk concept voor de nieuwe invulling van de kabelfabriek, waarbij de bestaande structuur van de fabriekshallen het kader vormt voor de nieuwe invulling. Hierbij staat de ruimtelijke beleving van de fabriek met zijn immense afmetingen centraal. Ik heb geprobeerd hier mee om te gaan door het introduceren van een menselijke schaal in de voormalige expeditiehal in de vorm van blokvormige volumes. Deze volumes markeren de wandel- en fietsroutes die door het gebied lopen en breken de ruimte op, waardoor de hal niet vanuit één punt te overzien is. In plaats daarvan nodigen de volumes en de daartussen gelegen verhoogde niveaus uit tot het ontdekken en ervaren van de ruimte vanuit verschillende perspectieven.

Parallel aan het ruimtelijk onderzoek liep mijn literatuurstudie naar de programmatische invulling van de fabriek. De wensen van de gemeente Delft (vasthouden van pas-afgestudeerden & stimuleren van de creatieve sector) waren hierbij mijn uitgangspunten. Via deelonderzoekjes naar voorbeeldprojecten en op basis van een haalbaarheidsonderzoek naar een creatieve incubator voor Delft was ik in staat een programma te definiëren waarin het complete proces van creatieve incubatie een plaats krijgt in de kabelfabriek. Dit geldt voor zowel de schaal van het gehele complex, waarin iedere fabriekshal een eigen rol speelt in het proces, alsmede de schaal van de individuele woningen, die ruimte bieden aan starters met aspiratie om een eigen bedrijf op te zetten.

Op basis van deze bepalingen ben ik door het schetsen en maken van prototypes tot het uiteindelijke ontwerp en configuratie voor de starterwoningen gekomen, waarbij het thema aanpasbaarheid centraal staat. Evenals de fabriekshal die ze huisvest, moeten de woningen in staat zijn de veranderende wensen van de bewoners in zich op te nemen. Hierbij heb ik gekozen voor een concept waarbij losse woningen te koppelen zijn tot één woning (laagbouw), of in verschillende configuraties te verdelen zijn (hoogbouw). In combinatie met gecombineerde installatievoorzieningen leidt dit tot woningen die zonder hele grote ingrepen kunnen uitbreiden of juist inkrimpen, om zo een betere aansluiting te vinden bij veranderende woon- en werkwensen van de bewoners.

Evaluatie

Tot slot nog enkele observaties over het proces. Zoals ik al aangaf, heb ik het begin van het ontwerpproces als vrij rommelig ervaren, dit vooral door het ontbreken van een duidelijke lijn in het verhaal. Dit komt mede door de gebrekkige documentatie van mijn proces tot dan toe, waardoor ik het overzicht grotendeels was kwijtgeraakt. Na enkele weken binnen RMIT werd mij duidelijk dat het documenteren van de gemaakte keuzes tot een betere structuur zou leiden en een duidelijker. Dit viel grotendeels samen met de keuze het project 'vanaf nul' te benaderen, wat naar mijn idee heeft geleid tot een duidelijker verhaal en betere (her)formulering van de opgave.